Τα γηρατειά: Ένα μεγάλο υπαρξιακό και κοινωνικό πρόβλημα (Πρωτοπρ. Θεόδωρος Ζήσης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης)

Categories : ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Date : 27 Μαΐου, 2009

Τα γηρατειά απασχολούν όλους. Τους ίδιους τους γέροντες εν πρώτοις, που βλέπουν να τους εγκαταλείπουν σιγά-σιγά οι σωματικές τους δυνάμεις, να μη μπορούν να φροντίσουν πλέον για τον εαυτό τους και να έχουν ανάγκη από τη βοήθεια άλλων, των παιδιών τους ή του ευρύτερου συγγενικού τους περιβάλλοντος. Βιώνουν συγχρόνως τα γηρατειά ως προσέγγιση προς το τέλος της επίγειας ζωής. Είναι λοιπόν ευνόητο ότι και η σωματική αδυναμία και εξασθένηση, αλλά και η συναίσθηση ότι σε λίγο πλησιάζει ο θάνατος, για όσους μάλιστα δεν πιστεύουν σε μεταθανάτια ζωή και ύπαρξη, δημιουργούν οξύτατο υπαρξιακό πρόβλημα, που προκαλεί πολλές φορές θλίψη και απογοήτευση.
Το υπαρξιακό μάλιστα αυτό πρόβλημα μεγαλώνει όταν προστίθεται η κοινωνική αναλγησία και απόρριψη των γερόντων, όταν αντιλαμβάνονται ότι ακόμη και στα παιδιά τους προκαλεί προβλήματα η παρουσία τους, τα οποία αντί να φερθούν με στοργή, σεβασμό και αγάπη, να δημιουργήσουν στους γέροντες την εντύπωση ότι τους αγαπούν, ότι τώρα τους είναι περισσότερο χρήσιμοι, συνήθως δείχνουν με τη συμπεριφορά τους, πολλές φορές μάλιστα και απερίφραστα το εκφράζουν, ότι είναι βάρος και καλά θα κάνουν να τους απαλλάξουν από την παρουσία τους, μετακομίζοντας είτε σε κάποιο άλλο χώρο είτε, το συνηθέστερο, στο γηροκομείο, το οποίο καλείται, και πολλές φορές το επιτυγχάνει, να αναπληρώσει την αγάπη και στοργή των σκληρών και ασπλάχνων συγγενών.
Με το μεγάλο λοιπόν αυτό υπαρξιακό και κοινωνικό πρόβλημα ασχολούμαστε στο μελέτημα αυτό παρουσιάζοντας τις παραδοσιακές ελληνικές θέσεις, που δυστυχώς αρχίζουν να εγκαταλείπονται. Τις απόψεις αυτές τις ανακοινώσαμε ως εισήγηση στο 3ο Συνέδριο Γηριατρικής και Γεροντολογίας, που οργάνωσε η Γηριατρική και Γεροντολογική Εταιρεία Βορείου Ελλάδος στο Συνεδριακό Κέντρο της Διεθνούς Εκθέσεως Θεσσαλονίκης από 10-12 Φεβρουαρίου 1995 στη Θεσσαλονίκη με θέμα: «Σύγχρονα ιατροκοινωνικά προβλήματα της τρίτης ηλικίας». Η δική μας εισήγηση είχε εκεί ως τίτλο: «Η αντιμετώπιση του Γήρατος από την Εκκλησία».

1. Πατέρας τρέφειν και μη φονεύειν

Η αρχαιολογική επικαιρότης, που έστρεψε τις ημέρες αυτές το ενδιαφέρον στην πιθανή εύρεση του τάφου του Μ. Αλεξάνδρου στην έρημο Σίβα της Αιγύπτου, ξαναζωντάνεψε το μεγάλο επίτευγμα του Μακεδόνος στρατηλάτου να μετατρέψει μία στρατιωτική κατάκτηση σε εξημερωτική και πολιτιστική εκστρατεία. Ανάμεσα δε στα πολιτιστικά αγαθά που μετέφερε ο Αλέξανδρος σε απολίτιστους και βάρβαρους λαούς, τα οποία συναποτελούν το αγαθό της ελληνικής παιδείας, ήταν και ο σεβασμός των γερόντων, η φροντίδα των τέκνων για την γηροκόμηση των γονέων. Ο Πλούταρχος στο έργο του Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής γράφει μεταξύ άλλων: «Την δ' Αλεξάνδρου παιδείαν αν επιβλέπης... Σογδιανούς έπεισε πατέρας τρέφειν και μη φονεύειν.... Αλλ' Αλεξάνδρου την Ασίαν εξημερούντος Όμηρος ην ανάγνωσμα, Περσών και Σουσιανών και Γεδρωσίων παίδες τας Ευριπίδου και Σοφοκλέους τραγωδίας ήδον»[1] . Σταθερό όντως και μόνιμο γνώρισμα της ελληνικής παιδείας και κατά την προχριστιανική και κατά την χριστιανική περίοδο είναι ο σεβασμός και η τιμή προς το γήρας. Υπάρχει πλούσιο υλικό στις γραμματειακές πηγές που αξιοποιήθηκε επαρκώς από ξένους μελετητάς, ενώ η σχετική ελληνική βιβλιογραφία είναι πενιχρή. Αυτό ίσως οφείλεται εις το ότι, τουλάχιστον μέχρι των τελευταίων δεκαετιών, οι γέροντες, εντεταγμένοι αρμονικά μέσα στην παραδοσιακή ελληνική οικογένεια, δεν αποτελούσαν πρόβλημα, αφού η ελληνική παιδεία και η ελληνική κοινωνία εξακολουθούσαν να μη θέτουν ως πρώτη προτεραιότητα χρησιμοθηρικούς, συμφεροντολογικούς, υλιστικούς στόχους, αλλά ανθρωπιστικούς και πνευματικούς.

Τώρα όμως που κατά αναπόδραστη αναγκαιότητα, ως συνέπεια της αλόγιστης τεχνολογικής προόδου και της αποθέωσης της υλικής ανέσεως και ευημερίας, άλλαξε η νοοτροπία των ανθρώπων, και μέσα στην οικογενειακή στέγη είναι δύσκολο να συμβιώσουν όχι τρεις και τέσσερεις γενεές, αλλά ακόμη και δύο, οι γονείς με τα παιδιά, είναι ανάγκη να ξαναδούμε την παιδευτική και πολιτιστική μας παράδοση, **για να μη καταντήσουμε και εμείς βάρβαροι**, σαν εκείνους τους βαρβάρους στους οποίους ο Μ. Αλέξανδρος έμαθε «πατέρας τρέφειν και μη φονεύειν», αν δεν έχομε ήδη καταντήσει. Γιατί φόνος των γερόντων δεν είναι μόνον ο ενεργητικός τερματισμός της ζωής τους με χρήση φονικών οργάνων ή φαρμάκων, αλλά και η παθητική και βαθμιαία επέλευση του θανάτου από την εγκατάλειψη και την αδιαφορία, η απομόνωσή τους από συγγενικά και αγαπητά πρόσωπα και η παράδοσή τους στην επαγγελματική φροντίδα των γηροκομείων, που ονομάσθηκαν τώρα κατ' ευφημισμόν οίκοι ευγηρίας, σπίτια γαλήνης κ.τ.λ.

Η παρατήρηση αυτή δεν στρέφεται εναντίον των γηροκομείων ως φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, αφού η Εκκλησία είναι η πρώτη διδάξασα το είδος αυτό της φιλανθρωπίας. Η ύπαρξή τους όμως δικαιολογείται μόνο κάτω από τις εξής δύο

προϋποθέσεις· να μην αποτελούν κερδοσκοπικές επιχειρήσεις με κριτήρια οικονομικά, αλλά τόπους ανιδιοτελούς και πρόθυμης διακονίας και φροντίδος των γερόντων από την διοίκηση και το προσωπικό. Να μη μεταβληθούν επίσης σε τουριστικούς καταυλισμούς και ξενοδοχεία, που δέχονται όχι μόνο τους πραγματικά απροστάτευτους και ακηδεμόνευτους γέροντες, αλλά όλους τους γέροντες, μέσα στην νοοτροπία ότι άλλαξαν πλέον οι καιροί και οι μεν νέοι λόγω υπεραπασχολήσεως δεν έχουν καιρό και διάθεση να ασχοληθούν μαζύ τους, οι δε γέροντες, οι οικονομικά μάλιστα καλοστεκούμενοι, δεν έχουν την ανάγκη των παιδιών τους, αλλά πληρώνουν και γηροκομούνται.
Η υποχρέωση της αγάπης και της φροντίδος για τους γονείς είναι απόλυτο ηθικό αίτημα, δεν εξαρτάται από τα αν έχομε ή δεν έχομε χρόνο, και από την άλλη πλευρά δεν μπορεί κανείς να βρει και να εξαγοράσει αυτά τα αγαθά με χρήματα, όσο πλούσιος και αν είναι. Μια φτωχική, αλλά ζεστή και στοργική οικογενειακή εστία, όπου υπάρχει κοινωνία και αντιμετάδοση ανάμεσα σ' όλες τις ηλικίες, είναι προτιμότερη από το πιο πλούσιο και άνετο γηροκομείο, όπου λείπουν η στοργή και η αγάπη, η δε κοινωνία και αντιμετάδοση περιορίζονται πληκτικά και αναποτελεσματικά μεταξύ των γερόντων. Υπάρχουν περιπτώσεις πλουσίων και υγιών γερόντων, οι οποίοι, όταν βρέθηκαν αποκομμένοι και απερριμένοι και ξεριζωμένοι από περιβάλλον του γηροκομείου, οδηγήθηκαν από κατάθλιψη στον θάνατο μέσα σε λίγους μήνες.

2. Προχριστιανική και χριστιανική γραμματεία και παράδοση

Από την πλούσια λοιπόν πολιτιστική μας παράδοση, που είναι αδύνατο εδώ να παρουσιασθεί συνολικά, θα σταχυολογήσουμε ενδεικτικά μερικές μαρτυρίες σε διαχρονική αντιπροσώπευση, από τον Όμηρο μέχρι την εικόνα του παππού και της γιαγιάς των τελευταίων δεκαετιών. Ο Όμηρος εμφανίζει στην Οδύσσεια τον Τηλέμαχο να απορρίπτει με αγανάκτηση την πρόταση των μνηστήρων να διώξει από τα ανάκτορα την γερόντισσα τροφό του, που ήταν πιστή στη μνήμη του Οδυσσέα. Στην Ιλιάδα προβάλλεται ως η επιβλητικότερη και σεβαστότερη μορφή ο γέρων βασιλεύς της Πύλου Νέστωρ, το όνομα του οποίου μέχρι σήμερα χρησιμοποιείται ως σύμβολο της σοφίας και της εμπειρίας, που έτρεχαν από το στόμα του πιο γλυκά και από το μέλι· «ου και από στόματος γλυκίων μέλιτος ρέεν αυδή». Ο Ξενοφών στα Απομνημονεύματά του αναφέρει νόμο των Αθηνών σύμφωνα με τον οποίο απαγορευόταν η άσκηση δημοσίου λειτουργήματος σε όσους δεν είχαν προηγουμένως εκπληρώσει το χρέος τους προς τους γέροντες γονείς τους· «Η πόλις, εάν τις γέροντας γονέας μη θεραπεύη, δίκην αυτώ επιτίθησι· και αποδοκιμάζουσα ουκ εά

άρχειν»[2].

Πλούσιο σχετικό υλικό υπάρχει στα κείμενα της Αγίας Γραφής, όπου ιδιαίτερα στην Π. Διαθήκη κυριαρχούν οι βιβλικές, με τις πάλλευκες γενειάδες, μορφές των πατριαρχών και των προφητών, αλλά και στην Κ. Διαθήκη οι συμπαθέστατες μορφές του πρεσβύτου, του γέροντος Συμεών του Θεοδόχου, και της προφήτιδος Άννης, οι οποίοι αφού υποδέχθηκαν σε βαθιά γεράματα το Χριστό μέσα στον Ναό, γεγονός που γιορτάσαμε αυτές τις ημέρες κατά την εορτή της Υπαπαντής, ευχήθηκαν να αποθάνουν: «Νυν απολύεις τον δούλον σου Δέσποτα»[3]. Η εικόνα αυτή του πολιού γέροντος Συμεών με το βρέφος Χριστό στην αγκαλιά του, την προφήτιδα Άννα και τους γονείς, τον Ιωσήφ και την Μαρία, παρουσιάζει εποπτικά και εξαγιάζει την συνύπαρξη και αναγκαιότητα όλων των ηλικιών, των παιδιών, των μεσηλίκων και των υπερηλίκων γερόντων.

Ο προφήτης Μωυσής, ως γνωστόν, στον Δεκάλογο, στις δέκα εντολές, που έλαβε από το Θεό στην κορυφή του όρους Σινά, αριθμεί ως τέταρτη την εντολή να σεβόμαστε τους γονείς· «Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου, ίνα ευ σοι γένηται και ίνα μακροχρόνιος έση επί της γης»[4]. Παρόμοιες συστάσεις υπάρχουν σε όλα τα βιβλία της Π. Διαθήκης, ιδιαιτέρως στα διδακτικά. Συνιστούν στους νέους να εγείρονται από τις θέσεις τους μπροστά στους γέροντες και στους μεγαλυτέρους· «Από προσώπου πολιού εξαναστήση και τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου»[5] . Να επιδιώκουν να ευρίσκονται όπου υπάρχουν μεγαλύτεροι, για να ακούουν σοφούς λόγους. Ένα εντυπωσιακό κείμενο της Σοφίας Σειράχ εξαρτά την ευημερία και την ευλογία στη ζωή από το σεβασμό προς τους γονείς. Η αδιαφορία και αμέλεια προς αυτούς εξευτελίζει τα παιδιά, δεν τους περιποιεί τιμή. Ακόμη και αν χάσουν οι γονείς τη λογική και τη σύνεση και ξεμωραθούν, όπως θα λέγαμε σήμερα, πρέπει να τυγχάνουν συγγνώμης και τιμής. Αυτός που τιμά τους γονείς θα τιμηθεί και ο ίδιος από τα παιδιά του. Λογίζεται ως βλάσφημος αυτός που εγκαταλείπει τον πατέρα του και ως καταραμένος από το Θεό αυτός που στενοχωρεί την μητέρα του. «*Ο* τιμών πατέρα εξιλάσεται αμαρτίας, και ως ο αποθησαυρίζων, ο δοξάζων μητέρα αυτού. Ο τιμών πατέρα ευφρανθήσεται υπό τέκνων, και εν ημέρα προσευχής αυτού εισακουσθήσεται. Ο δοξάζων πατέρα μακροημερεύσει, και ο εισακούων Κυρίου αναπαύσει μητέρα αυτού· και ως δεσπόταις δουλεύσει εν τοις γεννήσασιν αυτόν. Εν έργω και λόγω τίμα τον πατέρα σου, ίνα επέλθη σοι ευλογία παρ' αυτού· ευλογία γαρ πατρός στηρίζει οίκους τέκνων, κατάρα δε μητρός εκριζοί θεμέλια. Μη δοξάζου εν ατιμία πατρός σου, ου γαρ εστί σοι δόξα πατρός ατιμία· η γαρ δόξα ανθρώπου εκ τιμής πατρός αυτού, και όνειδος τέκνοις μήτηρ εν αδοξία. Τέκνον, αντιλαβού εν γήρα πατρός σου, και μη λύπησης αυτόν εν τη ζωή αυτού· καν απολείπη σύνεσιν, συγγνώμην έχε και μη ατιμάσης αυτόν εν πάση ισχύι σου. Ελεημοσύνη γαρ πατρός ουκ επιλησθήσεται, και αντί αμαρτιών προσανοικοδομηθήσεταί σοι. Εν ημέρα

θλίψεώς σου αναμνησθήσεταί σου· ως ευδία επί παγετώ, ούτως αναλυθήσονταί σου αι αμαρτίαι. Ως βλάσφημος ο εγκαταλιπών πατέρα, και κεκατηραμένος υπό Κυρίου ο παροργίζων μητέρα αυτού»[6] .

Στην Κ. Διαθήκη ο Χριστός επάνω στο Σταυρό ανέθεσε την φροντίδα της μητέρας του, της Παναγίας, στον απόστολο και ευαγγελιστή Ιωάννη που την παρέλαβε «εις τα ίδια»[7], στο σπίτι του δηλαδή, όπου έμεινε μέχρι την ένδοξη κοίμησή της. Για τον ευαγγελιστή Ιωάννη ο Ιερώνυμος παραδίδει ότι έφθασε σε τόσο βαθύ γήρας, ώστε δεν μπορούσε να μεταβαίνει στην Εκκλησία· στοργικά όμως οι μαθηταί του τον μετέφεραν επάνω στα χέρια τους, αδυνατώντας δε να εκφωνήσει κήρυγμα περιοριζόταν να λέγει μόνο «τεκνία μου αγαπάτε αλλήλους»[8]. Ο Απόστολος Παύλος εγκαθιστά στις κοινότητες πρεσβυτέρους, που ήσαν βέβαια εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι, συγχρόνως όμως σεβαστά και ηλικιωμένα πρόσωπα. Γι' αυτό και στον νεαράς ηλικίας Τιμόθεο, που εγκατέστησε επίσκοπο στην Έφεσο, συνιστά να συμπεριφέρεται με σύνεση, ώστε να μη καταφρονείται λόγω του νεαρού της ηλικίας του· «Μηδείς σου της νεότητος καταφρονείτω»[9]. Στον ίδιο συνιστά να μην επιτιμά τους μεγαλυτέρους, αλλά να τους παρακαλεί ως πατέρας, και τις μεγαλύτερες σε ηλικία γυναίκες να αντιμετωπίζει ως μητέρες· «Πρεσβυτέρω μη επιπλήξης, αλλά παρακάλει ως πατέρα, νεωτέρους ως αδελφούς, πρεσβυτέρας ως μητέρας»[10]. Τα τέκνα πρέπει να σέβονται την οικογένεια και να ανταμείβουν τους προγόνους· «αμοιβάς αποδιδόναι τοις προγόνοις». Γιατί όποιος δεν φροντίζει για τους ιδικούς του ανθρώπους και μάλιστα για τους της οικογενείας είναι αρνησίχριστος και χειρότερος και από τον άπιστο· «ει δε τις των ιδίων και μάλιστα των οικείων ου προνοεί, την πίστιν ήρνηται και έστιν απίστου χείρων»[11]. Στην Αποκάλυψη είκοσι τέσσερες πρεσβύτεροι περικυκλώνουν τον Χριστό, ως εσφαγμένον αρνίον, στον ουρανό[12]. Μέχρι σήμερα οι πρεσβύτεροι, το πρεσβυτέριον, μετά του επισκόπου ασκούν τα της Ιερωσύνης, οι δε κανόνες της Εκκλησίας απαγορεύουν να χειροτονηθεί κάποιος πρεσβύτερος, προ της ηλικίας των τριάντα ετών.
Στην ιστορική της πορεία των δύο χιλιάδων περίπου ετών η Εκκλησία, ακολουθώντας το παράδειγμα του Χριστού και των Αποστόλων και ενσωματώνοντας τα υγιή στοιχεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, αντιμετώπισε το γήρας με παραδειγματικό και υπερβάλλοντα σεβασμό, για την αντιμετώπιση δε των ενδεών και ασθενών γερόντων που δεν είχαν συγγενικά πρόσωπα ανέπτυξε για πρώτη φορά στην ιστορία σε οργανωμένη μορφή τον θεσμό των γηροκομείων ανάμεσα στο πλήθος των άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, πτωχοκομείων, λεπροκομείων, ορφανοτροφείων, ξενοδοχείων, τυφλοκομείων κ.ά. Η φιλανθρωπία και η κοινωνική πρόνοια, για την οποία τόσος λόγος γίνεται σήμερα, ασκήθηκε αθόρυβα και αποτελεσματικά επί αιώνες από την Εκκλησία, όχι απλώς ως θεραπεία κάποιων κοινωνικών αναγκών και πληγών, αλλά ως ανταπόκριση στο θείο θέλημα και ως φροντίδα για τον άνθρωπο, τον κάθε άνθρωπο, που αποτελεί εικόνα και ομοίωση του

Θεού με απροσμέτρητη αξία, αφού ο ίδιος ο Θεός, Θεός της αγάπης και της ευσπλαχνίας, ενηνθρώπησε από αγάπη προς τους ανθρώπους, σκόρπισε αγάπη και έλεος στους ενδεείς και πάσχοντας και σταυρώθηκε στη διακονία αυτής της αγάπης. Ένα πολυάριθμο δίκτυο ενοριών και μοναστηριών απλώθηκε σ' ολόκληρη τη βυζαντινή αυτοκρατορία και επιδόθηκε στην ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου. Το γνωστό δημιούργημα του Μ. Βασιλείου, η «Βασιλειάς», που περιελάμβανε σχεδόν όλους τους τομείς της φιλανθρωπίας, έγινε το πρότυπο για την οργάνωση της κοινωνικής πρόνοιας από την Εκκλησία.

Προκάλεσε αίσθηση στους διεθνείς επιστημονικούς κύκλους των ιστορικών και των βυζαντινολόγων και απέσπασε κολακευτικές κριτικές η δημοσίευση το 1968 από τον Έλληνα βυζαντινολόγο καθηγητή σε αμερικανικά πανεπιστήμια, πρωτοπρεσβύτερο Δημήτριο Κωνσταντέλο, του κλασικού πλέον έργου «Βυζαντινή Φιλανθρωπία και Κοινωνική Πρόνοια», που μεταφράσθηκε και στα ελληνικά και κυκλοφορεί από του 1983[13]. Ένα κεφάλαιο του ενδιαφέροντος αυτού βιβλίου αναφέρεται στα πολυάριθμα γηροκομεία που λειτουργούσαν σε πολλές πόλεις της αυτοκρατορίας. Στην αρχή του κεφαλαίου αυτού γράφει ο π. Κωνσταντέλος· «Οι Βυζαντινοί, ως Χριστιανοί κληρονόμοι του κλασσικού ελληνικού πολιτισμού, τιμούσαν ιδιαίτερα τα γηρατειά. Η Εκκλησία τους προσευχόταν, ώστε οι τελευταίες μέρες του ανθρώπου στη γη να είναι ανώδυνες, ανεπαίσχυντες ειρηνικές και παρακαλούσε τον Θεό να μην εγκαταλείπη τον άνθρωπο, όταν θα λιγοστεύουν και τον εγκαταλείπουν οι σωματικές του δυνάμεις. Εκτός όμως από το έργο της προσευχής η Εκκλησία συνεργάσθηκε με την βυζαντινή Πολιτεία και με πολλούς ιδιώτες για την ίδρυση πολλών γηροκομείων»[14].
Ο σεβασμός όμως προς τους γέροντες δεν φαίνεται μόνο από την φιλανθρωπική δραστηριότητα, όπου οι γέροντες εμφανίζονται ως ενδεείς και πάσχοντες, ως λαμβάνοντες δηλαδή μόνον και έχοντες ανάγκη. Φαίνεται περισσότερο από την υψηλή εκτίμηση της προσφοράς των Γερόντων στην πνευματική καθοδήγηση των ανθρώπων, όπου ο Γέροντας και η Γερόντισσα εμφανίζονται να δίδουν, να προσφέρουν πνευματικά αγαθά με βάση την εμπειρία και την ωριμότητά τους, ως και τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, όσοι βέβαια από αυτούς προχώρησαν στην αρετή και στην αγιότητα. Στις ημέρες μας ζούμε το ευχάριστο γεγονός της ανθήσεως του Μοναχισμού, όπου ο θεσμός του Γέροντος και της Γερόντισσας έχει θεσμική αποφασιστική σημασία. Συχνά ακούμε και από κοσμικούς να χρησιμοποιούνται με πολύ σεβασμό για μοναχούς και μοναχές προσφωνήσεις Γέροντα, Γερόντισσα. Τα χριστιανικά βιβλιοπωλεία έχουν κατακλυσθή από εκδόσεις ποικίλων Γεροντικών, Γεροντικό του Σινά, Γεροντικό του Αγίου Όρους, Μέγα Γεροντικό κ.ά., όπου υπάρχει

καταγραμμένη σε αποφθέγματα και ελκυστικές διηγήσεις η σοφία και η πνευματική εμπειρία, μεγάλων ασκητών της ερήμου, αββάδων αλλά και ασκητριών, μητέρων, όπως φαίνεται και στα κυκλοφορούντα Μητερικά.
Η υψηλή αυτή εκτίμηση προς τους Γέροντες έχει αυξηθή, γιατί στους αυχμηρούς και αντιγεροντικούς καιρούς που ζούμε ευδόκησε ο Θεός να ζήσουν και να δράσουν μεγάλες σύγχρονες μορφές Γερόντων που ανέπαυσαν πολλούς ανθρώπους με τη Χάρη και την παρουσία τους· Δανιήλ Κατουνακιώτης, Γαβριήλ Διονυσιάτης, Ιερώνυμος Σιμωνοπετρίτης, Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος, Φιλόθεος Ζερβάκος, Γέροντας Πορφύριος, Γέροντας Ιάκωβος, Παΐσιος Αγιορείτης και πολλοί άλλοι. Στο Οικουμενικό Πατριαρχείο επίσης επί δύο αιώνες αναπτύχθηκε ο Γεροντισμός, η διοίκηση δηλαδή της Εκκλησίας από τους Γέροντες, όπως ονομάσθηκαν τιμητικά οι μητροπολίτες έξη μεγάλων ιστορικών και επισήμων θρόνων πλησιοχώρων προς την Κωνσταντινούπολη για να μετέχουν στην Ενδημούσα Σύνοδο, οι Ηρακλείας, Κυζίκου, Νικαίας, Νικομηδείας, Χαλκηδόνος και Δέρκων. Σ' αυτούς προσετέθησαν στο τέλος του 18ου αιώνος ο Καισαρείας και ο Εφέσου[15]. Μέχρι σήμερα στους τίτλους των ανωτέρω μητροπολιτών προστίθεται και ο χαρακτηρισμός Γέρων Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος, Μητροπολίτης Γέρων Εφέσου κ.ο.κ.
Ο σεβασμός και η τιμή προς τους Γέροντες επεκτείνεται και στο χώρο του οικογενειακού βίου, όπου άλλωστε υπάρχει και ο μεγαλύτερος αριθμός γερόντων. Η συμβολή του παππού και της γιαγιάς στην πνευματική ευστάθεια και ισορροπία της οικογενείας, στη μετάδοση ιδιαίτερα και μεταλαμπάδευση των παραδόσεων και των αξιών του ορθοδόξου πολιτισμού υπήρξε αποφασιστική. Η γραφική μορφή του παππού και της γιαγιάς, η ιλαρότητα και καλωσύνη τους, συνδυασμένα με σώφρονα και μετρημένη αυστηρότητα, έχουν αποτυπωθή στις μνήμες ημών των παλαιοτέρων, αλλά έχουν περάσει επίσης στις λαϊκές διηγήσεις, στην ποίηση και στην πεζογραφία μας. Και θα άξιζε πράγματι η Γηριατρική Εταιρεία να προκηρύξει επί σειρά πέντε ετών χρηματικά έπαθλα που θα επιδοθούν από την Ακαδημία Αθηνών για να συγγραφούν ισάριθμες μελέτες για την αντιμετώπιση του Γήρατος στην ελληνική κλασική αρχαιότητα, στο Βυζάντιο, στις λαογραφικές πηγές και παραδόσεις, στην Λογοτεχνία και στην τέχνη. Κλείνοντας αυτήν την ενότητα ταιριάζει να αναφέρουμε αυτό που διαπιστώθηκε στις ημέρες μας στη Ρωσία, όπου το μαρξιστικό αθεϊστικό καθεστώς προσπάθησε να ξεριζώσει την χριστιανική πίστη. Η μεγαλύτερη αντίπαλος σ' αυτήν την προσπάθεια στάθηκε η ρωσίδα γιαγιά, που τελικώς νίκησε τους ισχυρούς κοσμοκράτορες. Ενώ οι γονείς φοβόταν να εκδηλώσουν τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και να μετάσχουν σε λατρευτικές εκδηλώσεις, για να μη ληφθούν εναντίον τους μέτρα, η απόμαχη γιαγιά κρυφά βάπτιζε και κοινωνούσε τα παιδιά και μετέδιδε την Ορθόδοξη πίστη. Η Ορθόδοξη Ρωσία οφείλει πολλά στις τολμηρές και πιστές αυτές γερόντισσες. Στη χώρα μας έχει αρχίσει να ξεφτίζει το πρότυπο αυτό της γιαγιάς μπροστά στον άνεμο του εκμοντερνισμού και των ξενικών επιδράσεων. Μια σύγχρονη Ελληνίδα λογοτέχνις, η Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρέλη, αναπολώντας και νοσταλγώντας τα παιδικά της Χριστούγεννα στο ζεστό οικογενειακό περιβάλλον με την παραδοσιακή γιαγιά και την παραδοσιακή

οικογένεια, γράφει. «Θυμάμαι και νοσταλγώ. Σήμερα δεν υπάρχουν πια γιαγιάδες αυτού του είδους. Οι γιαγιάδες δεν μένουν μαζύ μας, είναι μοντέρνες γιαγιάδες που δεν ξέρουν να μιλούν για τα Χριστούγεννα, για τον Αη Βασίλη. Σε πολλά σπίτια δεν κάνουμε πια γλυκά. 'Τί να τα κάνεις; Φασαρία είναι. Παίρνεις ένα δύο κιλά από το ζαχαροπλαστείο, ξεμπερδεύεις'. Στους δρόμους κυκλοφορούνε τώρα πολλά αυτοκίνητα, τα παιδιά δεν παίζουν, βουβά βλέπουν τηλεόραση. Τα φύλλα των εφημερίδων μιλούν για Χριστούγεννα άδεια από Χριστό. Η τηλεόραση έχει χορευτικά σόου, τις γιορτινές μέρες δεν τις λένε καν χριστουγεννιάτικες. Η οικογένεια χωρίζεται, δε σμίγει. Οι γονείς πάνε εκδρομή, τα μεγάλα παιδιά πάνε σε 'χριστουγεννιάτικα ρεβεγιόν'. Το λινό τραπεζομάνδηλο που έστρωνε η μάννα μου αυτή τη μέρα, μένει σαν αντίκα στο συρτάρι»[16].

3. Η αποδοχή και αξιοποίηση του γήρατος σε προσωπικό πνευματικό επίπεδο

Η μέχρι τώρα διαπραγμάτευση έδωσε σύντομα μία ιστορική εικόνα της αντιμετωπίσεως του γήρατος στην ελληνοχριστιανική μας παράδοση. Δεν έθιξε όμως την υπαρξιακή ανθρωπολογική διάσταση του γήρατος, την στάση μας απέναντι στην σταδιακή εξασθένηση και στον εκφυλισμό των κυττάρων, στην αδυναμία του σώματος να αναζωογονηθεί και να αποτρέψει την πορεία προς την γήρανση, η οποία οδηγεί τελικώς στον θάνατο. Η συνειδητοποίηση αυτού του γεγονότος περί του ότι πλησιάζει το τέλος της ζωής, δημιουργεί σε όσους μάλιστα πιστεύουν ότι δεν υπάρχει μέλλουσα ζωή και όλα τελειώνουν εδώ, θλίψη και μελαγχολία, η οποία αυξάνει, όταν προστίθεται το αίσθημα και η εντύπωση ότι λόγω της σωματικής εξασθενήσεως και αδυναμίας δεν μπορεί να προσφέρει ο ηλικιωμένος τίποτε σε σχέση μάλιστα με τους νέους και είναι επομένως βάρος για τους άλλους και άχρηστος. Στην υπερπήδηση αυτών των πεποιθήσεων που βαρύνουν τις ημέρες του γήρατος, όσο και αν προσπαθεί κανείς εξωτερικά να διασκεδάσει αυτές τις σκέψεις, συμβάλλει αποφασιστικά η φιλοσοφική αντιμετώπιση της ζωής και του θανάτου και η επίδειξη πνευματικού δυναμισμού και ζωντάνιας, που αντισταθμίζει την σωματική εξασθένηση και διατηρεί τον άνθρωπο πνευματικά νέο και δυναμικό κατά το ψαλμικό «ανακαινισθήσεται ως αετού η νεότης σου».
Κατά την πίστη πράγματι της Εκκλησίας στο σχέδιο του Θεού για τον άνθρωπο δεν υπήρχαν η φθορά και ο θάνατος. Ο Αδάμ και η Εύα δεν γεννήθηκαν βρέφη, για να

μεγαλώσουν, να γεράσουν και να πεθάνουν. Πλάσθηκαν και δημιουργήθηκαν από τον Θεό στην κατάσταση της νεότητος, για να μείνουν αιώνια νέοι και αθάνατοι και να φθάσουν στην αγήρω μακαριότητα, στην αγέραστη ευφροσύνη. Η εμφάνιση του κακού, της αμαρτίας, η ανυπακοή και ο εγωισμός του ανθρώπου απέναντι του Θεού ανέτρεψαν τον αρχικό σχεδιασμό και οδήγησαν σε προσαρμογή του σχεδίου στις νέες συνθήκες που ελεύθερα διάλεξε ο άνθρωπος· αν ο άνθρωπος εξακολουθούσε να είναι αθάνατος, θα διαιώνιζε το κακό στην ύπαρξή του, θα έδινε στο κακό αιώνια υπόσταση. Για να μη γίνει λοιπόν το κακό αθάνατο, «ίνα μη το κακόν αθάνατον γένηται» όπως διδάσκουν οι άγιοι και Πατέρες[17], ο Θεός δρώντας ευεργετικά και θεραπευτικά επιτρέπει την εκδήλωση της φθοράς και του θανάτου με τη διαδικασία του γήρατος ή και χωρίς αυτήν, για να διακοπεί η συνέχιση του κακού και της αμαρτίας. Δεν υπάρχει ούτε μία ημέρα στη ζωή μας χωρίς αμαρτία, γιατί «ουδείς καθαρός από ρύπου και εάν μία ημέρα ο βίος αυτού επί της γης»[18]. Γι' αυτό η παράταση της ζωής, η μακροβιότης την οποία οραματίζεται να επιτύχει η ιατρική επιστήμη, αν δεν συνοδεύεται και από προσπάθεια τελειοποιήσεως στην αρετή και στην αγιότητα, είναι επιζήμια γιατί παρατείνει την διάπραξη της αμαρτίας και του κακού, οδηγεί σε συσσώρευση αμαρτιών. Όσο πιο πολύ ζούμε, τόσο πιο πολύ αυξάνουμε τις αμαρτίες μας.
Η νέα αυτή θεώρηση του χρόνου ζωής σε σχέση με την αρετή και την αγιότητα άλλαξε ριζικά την αξιολόγηση του γήρατος και της μακροβιότητος στην Αγία Γραφή και στην εκκλησιαστική παράδοση. Οι Γέροντες είναι σεβαστοί και αιδέσιμοι, όχι μόνο εξ αιτίας των λευκών τριχών και της ηλικίας, αλλά κυρίως εξ αιτίας της αρετής και της αγιότητος, στην επιτυχία των οποίων όχι μόνον δεν παρεμποδίζονται από το γήρας, αλλά διευκολύνονται. Υπάρχουν γέροντες οι οποίοι με την αμαρτωλή ζωή τους καταισχύνουν το γήρας και αποδεικνύονται αφρονέστεροι και των νηπίων, ενώ αντιθέτως υπάρχουν νέοι οι οποίοι, χωρίς να έχουν λευκές τρίχες, συμπεριφέρονται συνετά σαν γέροντες, και αξίζουν γι' αυτό σεβασμού και τιμής· «Πλείον γαρ τω όντι εις πρεσβυτέρου σύστασιν της εν θριξίν λευκότητας το εν φρονήσει πρεσβυτικόν»[19] λέγει ο Μ. Βασίλειος. Και ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, με τον χειμαρρώδη λόγο του, λέγει σχετικώς απευθυνόμενος σε γέροντα που αξιώνει σεβασμό μόνον λόγω του γήρατος· «Η πολιά τότε αιδέσιμος, όταν τα της πολιάς πράττη· όταν δε νεωτερίζη, των νέων καταγελαστότερος έσται.... Και γαρ την πολιάν τιμώμεν, ουκ επειδή το λευκόν χρώμα του μέλανος προτιμώμεν, αλλ' ότι τεκμήριόν εστι της ενάρετου ζωής, και ορώντες από τούτου στοχαζόμεθα την ένδον πολιάν... Μη αξίου τοίνυν διά την πολιάν τιμάσθαι, όταν αυτήν αυτός αδικής»[20].

Η αντιμετώπιση αυτή αποσυνδέει τον άνθρωπο από τα σωματικά γνωρίσματα και τον αξιολογεί με βάση τα πνευματικά, εξισώνει επομένως γέροντες και νέους και

δίνει πνευματικό νόημα και δυνατότητες πνευματικής διακρίσεως και πνευματικών κατορθωμάτων εξ ίσου στους γέροντες και στους νέους. Κατά τον τρόπο αυτό ο αυτονόητος και υποχρεωτικός προς τους γέροντες σεβασμός, που επιτάσσει η Αγία Γραφή ασχέτως προς την ηθική και πνευματική τους κατάσταση, κατακτάται δικαιωματικά από τους εναρέτους γέροντες, που γίνονται έτσι εξ ίσου χρήσιμοι και αποδοτικοί με τους νέους στην κατόρθωση της αρετής και της αγιότητος. Υπάρχει έτσι διαρκής νεότης, λέγει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, υπάρχει «πολιά σφριγώσα και γήρας ακμάζον· κεχάλαστο ο τόνος της σαρκός, νενεύρωτο ο τόνος της πίστεως». Επικαλείται γι' αυτό το παράδειγμα του πατριάρχου Αβραάμ, ο οποίος, ενώ στην νεότητά του δεν είχε πνευματικές επιτυχίες, στα γηρατειά του κατόρθωσε πολλά. Και επιλέγει· «Τοιαύτα γαρ της Εκκλησίας τα κατορθώματα, ότι η ατονία του σώματος ουδέν λυμαίνεται την προθυμίαν της πίστεως· κόσμος γαρ Εκκλησίας πολιά κατεσταλμένη, και πίστις επτερωμένη και εν τούτω χαίρει η Εκκλησία μάλλον. Επί μεν γαρ των έξω πραγμάτων ο γέρων άχρηστος... Αλλ' ου τα της Εκκλησίας τοιαύτα, αλλ' όταν γηράσωσιν οι εν αρετή διάγοντες, τότε μάλλον χρήσιμοι καθίστανται· ου γαρ σαρκών ευτονία, αλλά πίστεως επίτασης ζητείται»[21].

Η πνευματική αυτή ανανέωση και αύξηση μέσα στην Εκκλησία είναι συνεχής κατάσταση, μετά την πνευματική μυστηριακή αναγέννηση που υφίσταται ο άνθρωπος κατά την τελετή του Βαπτίσματος, την οποία όμως οι άνθρωποι δυστυχώς δεν αξιολογούν σωστά και παραθεωρούν την σημασία της. Απευθυνόμενος ο ιατρός Μ. Βασίλειος σε πρόσωπα που αμελούσαν να προσέλθουν στο Βάπτισμα τους λέγει ότι η στάση τους αυτή είναι αδικαιολόγητη. Αν κάποιος ιατρός, λέγει, υποσχόταν να σε κάνει από γέροντα νέο, θα επιθυμούσες ασφαλώς να έλθει εκείνη η ημέρα που θα έβλεπες τον εαυτό σου να επαναποκτά σφρίγος και δύναμη. Τώρα όμως που το Βάπτισμα σου υπόσχεται να ξανανθίσει η ψυχή σου, που την πάλιωσες και την γέρασες, δεν επιθυμείς να δεις το μεγάλο αυτό θαύμα της αναγεννήσεως του παλιού και φθειρομένου ανθρώπου, της επαναφοράς του στην πνευματική νεότητα;[22]

Ο μοναδικός λοιπόν τρόπος αξιοποιήσεως του χρόνου της ζωής και από τους γέροντες και από τους νέους είναι η αρετή και η αγιότητα. Η μακροβιότητα και η πολυχρόνια ζωή μόνα τους δεν αποτελούν αγαθά. «Γήρας γαρ τίμιον ου το πολυχρόνιον ουδέ αριθμώ ετών μεμέτρηται· πολιά δε έστι φρόνησις ανθρώποις, και ηλικία γήρως βίος ακηλίδωτος». Υπάρχουν νέοι οι οποίοι κατορθώνουν σε λίγα χρόνια την αρετή και την τελειότητα και είναι έτοιμοι γι' αυτό να εισέλθουν στην αιωνιότητα· «τελειωθείς εν ολίγω επλήρωσε χρόνους μακρούς»[23]. Οι άγιοι δεν επιθυμούν να έχουν πολυχρόνια ζωή στον παρόντα βίο και επείγονται και βιάζονται να αποθάνουν για να είναι μαζύ με το Χριστό. Αισθάνονται εδώ ως πάροικοι και παρεπίδημοι, ως μετανάστες, και ζητούν να τελειώσει ο χρόνος αυτός της παροικίας, για να κατοικήσουν στον μόνιμο και κατάλληλο χώρο. Και μόνον εκείνοι που δεν πιστεύουν σε άλλη ζωή επιθυμούν εδώ να μακροημερεύσουν κατά τον Δίδυμο τον Τυφλό· «Εκείνοι (=οι ασεβείς) ποθούσιν την μακροήμερον ζωήν ταύτην, άτε δη ουδέν έτερον αγαθόν ή την τοιαύτην κατάστασιν ηγούνται»[24].

Οι Χριστιανοί όμως, που προχωρούμε με την ελπίδα μας πολύ μακρυά, όλα τα

πράττομε ως προετοιμασία για την άλλη ζωή, μπροστά στην οποία οι μακροβιότερες ζωές μερικών γνωστών ανθρώπων είναι τίποτε, για γέλιο και κοροϊδία, λέγει ο Μ. Βασίλειος στο έργο του προς τους νέους· «Εγώ δε καν το Τιθωνού τις γήρας, καν το Αργανθωνίου λέγη, καν το του μακροδιωτάτου παρ' ημίν Μαθουσάλα, ος χίλια έτη, τριάκοντα δεόντων, βιώναι λέγεται καν σύμπαντα τον αφ' ου γεγόνασιν άνθρωποι χρόνον αναμετρή, ως επί παίδων διανοίας γελάσομαι, εις τον μακρόν αποσκοπών και αγήρω αιώνα, ου πέρας ουδέν έστι τη επινοία λαβείν, ου μάλλον γε η τελευτήν υποθέσθαι της αθανάτου ψυχής»[25].

4. Εμείς και οι γέροντες. Η συμπεριφορά και η στάση μας απέναντί τους

Εκτός όμως από την προσωπική υπαρξιακή αντιμετώπιση του γήρατος είναι σημαντικό να δούμε μέσα σε λίγες γραμμές πώς βλέπει η Εκκλησία την συμπεριφορά των νέων προς τους γέροντες, των τέκνων προς τους γονείς. Αναφερθήκαμε ήδη προηγουμένως στις συστάσεις της Αγίας Γραφής και στην πρωτοποριακή οργάνωση γηροκομείων στο Βυζάντιο. Θα προσθέσουμε εδώ μερικά ακόμη στοιχεία από τη διδασκαλία και τη ζωή των αγίων Πατέρων, ενδεικτικά και πάλι.
Ο Μ. Βασίλειος διδάσκει ότι υπάρχουν αρετές για την κατόρθωση των οποίων δεν χρειάζονται συστάσεις και διδασκαλίες, διότι εκ φύσεως παρακινείται προς αυτές ο υγιής ψυχικά άνθρωπος. Όπως δεν χρειάζονται επιχειρήματα για να μισήσουμε την νόσο, αλλά αυτόματα απορρίπτουμε αυτά που οργανικά μας στενοχωρούν, το ίδιο και στο χώρο της ψυχής· υπάρχει αδίδακτη και φυσική η αποστροφή προς το κακό. Αρρώστια της ψυχής είναι το κακό, η αμαρτία· ενώ υγεία της ψυχής είναι η αρετή. Γι' αυτό είναι ορθός ο ορισμός της υγείας σύμφωνα με τον οποίο, υγεία είναι η ευστάθεια των φυσικών ενεργειών, πράγμα που ισχύει επίσης και για την ψυχική υγεία και ευεξία· «Καλώς γαρ ωρίσαντό τινες υγίειαν είναι την ευστάθειαν των κατά φύσιν ενεργειών. Ο και επί της κατά ψυχήν ευεξίας ειπών, ουχ αμαρτήσει του πρέποντος». Η αμοιβαία αγάπη μεταξύ γονέων και τέκνων δεν διδάσκεται μόνο από την Αγία Γραφή, αλλά επιβάλλεται και από την φύση· «Μη και η φύσις ταύτα ου λέγει; Ουδέν καινόν παραινεί Παύλος, αλλά τα δεσμά της φύσεως επισφίγγει. Ει η λέαινα στέργει τα εξ αυτής και λύκος υπέρ σκυλάκων μάχεται, τί είπη άνθρωπος και της εντολής παρακούων και την φύσιν παραχαράσσων, όταν η παις ατιμάζη γήρας

πατρός, ή πατήρ διά δευτέρων γάμων των προτέρων παίδων επιλανθάνηται»[26].
Ο σεβασμός λοιπόν προς το γήρας δεν είναι μόνο εντολή του Θεού, ηθική απαίτηση, θετό δίκαιο, αλλά και φυσική απαίτηση, επιβάλλεται από τη φύση. Η ασέβεια και αδιαφορία προς τους γέροντες γονείς καθιστά τον άνθρωπο χειρότερο και από τα άλογα ζώα. Εκθέτει στο σημείο αυτό ο αρχιεπίσκοπος Καισαρείας την συμπεριφορά των πελαργών, οι οποίοι, όταν ο γέρος πελαργός χάσει τα φτερά του, τον περιτριγυρίζουν και τον θάλπουν με τα δικά τους πτερά και όχι μόνον τον τρέφουν άφθονα και πλούσια, αλλά και όταν θελήσει να πετάξει, τον βοηθούν όσον είναι δυνατόν, πετώντας δίπλα του και βοηθώντας τον. Αυτό σε όλους προξενεί μεγάλη εντύπωση και γι' αυτό την ανταπόδοση των ευεργεσιών, όπως συμβαίνει στους πελαργούς, την ονομάζουν μερικοί "αντιπελάργωση". Το ηθικό και πνευματικό συμπέρασμα είναι σαφές, όπως το διατυπώνει ο Μ. Βασίλειος· «Η περί τους γηράσαντας των πελαργών πρόνοια εξήρκει τους παίδας ημών, ει προσέχειν εβούλοντο, φιλοπάτορας καταστήσαι»[27].
Η φροντίδα του Μ. Βασιλείου για το γήρας, όπως φαίνεται από το έργο της γηροκομήσεως στο μεγάλο επίτευγμα της αγάπης του στην Βασιλειάδα αλλά και στην διδασκαλία του, προσδίδει στον ιατρό κατά τις σπουδές και τις γνώσεις μεγάλο άγιο και πατέρα και πρόσθετη ειδίκευση, τον καθιστά γεροντολόγο και γηρίατρο. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλους αγίους. Είναι π.χ. συγκινητικά μέχρι δακρύων όσα είπε η χήρα μητέρα του Χρυσοστόμου Ανθούσα προς τον ίδιο, που ήταν μοναχοπαίδι, όταν επάνω στον νεανικό ενθουσιασμό του θέλησε να την εγκαταλείψει, για να ακολουθήσει τον μοναχικό βίο. Τον παρεκάλεσε να μην της προξενήσει δεύτερη χηρεία τώρα με τη φυγή του. Ήταν ήδη γερόντισσα και ο θάνατος ήταν επί θύραις· έπρεπε να περιμένει και κατόπιν μπορούσε να ενεργήσει όπως ήθελε· «Μη με δευτέρα χηρεία περιβαλείν, μηδέ το κοιμηθέν ήδη πένθος ανάψαι πάλιν, αλλά περίμεινον την εμήν τελευτήν. Ίσως μετά μικρόν απελεύσομαι χρόνον. Τους μεν γαρ νέους ελπίς και εις γήρας ήξειν μακρόν οι δε γεγηρακότες ημείς ουδέν έτερον ή τον θάνατον αναμένομεν. Όταν ουν με τη γη παραδώς και τοις οστέοις του πατρός αναμίξης του σου, στέλλου μακράς αποδημίας και πλέε θάλασσαν, ην αν εθέλης· τότε ο κωλύσων ουδείς. Έως δ' αν εμπνέωμεν, ανάσχου την μεθ' ημών οίκησιν, μηδέ πρόσκρουσης τω Θεώ, μάτην και εική τοις τοιούτοις ημάς περιβάλλων κακοίς ηδικηκότας ουδέν». Και ασφαλώς έμεινε ο Χρυσόστομος, όπως λέγει το κείμενο του βίου, «χαρισάμενος τη μητρί και άκων την μέχρι τέλους παρέχων γηροκομίαν»[28].
Το παράδειγμα των μεγάλων αυτών αγίων ακολουθεί η Εκκλησία και σήμερα, μολονότι η φιλανθρωπική αυτή δραστηριότης στο χώρο της περιθάλψεως των γερόντων είναι ελάχιστα γνωστή.

Τα μέσα ενημερώσεως δυστυχώς προβάλλουν συνήθως το κακό. Το καλό αποκρύπτεται. Εντυπωσιάσθηκα και ο ίδιος όταν φυλλομετρώντας το Ημερολόγιο της Εκκλησίας της Ελλάδος για μια πρώτη στατιστική προσέγγιση διεπίστωσα ότι από τις ογδόντα μητροπόλεις οι περισσότερες διαθέτουν και οργανωμένα γηροκομεία

με αριθμό τροφίμων που κυμαίνεται στο κάθε ίδρυμα από 15 μέχρι και 200 και με συνολικό αριθμό που φθάνει τις πολλές χιλιάδες, ενώ στον χώρο αυτό η πολιτεία και η τοπική αυτοδιοίκηση δεν έχουν να παρουσιάσουν σχεδόν τίποτε. Και μόνο στην περιοχή μας αρκεί να μνημονεύουμε έκτος από το Χαρίσειο, που εποπτεύεται από την Εκκλησία και διευθύνεται επί έτη επιτυχώς από θεολόγο, το μεγάλο συγκρότημα της Βασιλειάδος στις βόρειες παρυφές του Χορτιάτη κοντά στο χωριό Άγιος Βασίλειος, όπου περιθάλπονται ήδη περί τους 30 γέροντες σε θαυμάσιες συνθήκες διαβιώσεως.

Επίλογος

Προσπάθησα να συμπυκνώσω και να παρουσιάσω συνοπτικά ένα τεράστιο θέμα. Ο σεβασμός και η φροντίδα για το γήρας αποτελούν σπουδαία παραδοσιακή παρακαταθήκη, που πρέπει να διαφυλάξουμε και να ενισχύσουμε απέναντι στους διαλυτικούς ανέμους του εκμοντερνισμού και της υλοκρατίας. Η Εκκλησία σέβεται και τιμά το έργο της Ιατρικής, επεκτείνει όμως το ενδιαφέρον της και στα πνευματικά, φροντίζει για την ψυχική ευστάθεια και υγεία των ανθρώπων, χωρίς να παραμελεί ασφαλώς και τις σωματικές ανάγκες, αφού η ίδια πρωτοπορεί σε έργα φιλανθρωπίας, στην ίδρυση γηροκομείων και άλλων συναφών ιδρυμάτων. Αντιμετωπίζει τον άνθρωπο με μεγάλη ευρύτητα, ως ύπαρξη με πνευματικούς στόχους και αγώνες, που δίνουν περιεχόμενο και νόημα σε όλες τις περιόδους της ζωής και σ' αυτήν του γήρατος. Του προσφέρει ως διέξοδο το δώρο της αιώνιας νεότητας, της αιώνιας ζωής, και του γεμίζει τη ζωή με κάλλιστες ελπίδες που αποδιώχνουν την θλίψη και την μελαγχολία μπροστά στη φθορά του γήρατος και στην εγγύτητα του θανάτου. Ο απόστολος Παύλος απευθυνόμενος πριν από 1950 περίπου χρόνια στους συντοπίτες μας τους Θεσσαλονικείς, τους γράφει ότι οι Χριστιανοί μπροστά στον θάνατο δεν πρέπει να λυπούνται «καθώς και οι λοιποί οι μη έχοντες ελπίδα»[29]. Δεν στενοχωρούνται αν ο έξωθεν άνθρωπος φθείρεται σιγά-σιγά, εφ' όσον ο εσωτερικός άνθρωπος ανακαινίζεται και ανανεώνεται καθημερινά. Δεν εστιάζουν την προσοχή τους στα αισθητά και βλεπόμενα, αλλά στα μη βλεπόμενα, που δεν είναι πρόσκαιρα αλλά αιώνια. Γνωρίζουν ότι «*εάν* η επίγειος ημών οικία του σκήνους καταλυθή, οικοδομήν εκ Θεού έχομεν, οικίαν αχειροποίητον, αιώνιον εν τοις ουρανοίς»[30].

- 1. 328 C-D
- 2. Βλ. Θεοδοσίου Σπεράντζα, «Γήρας», Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια 4, 494. Ξενοφώντος, Απομνημονεύματα 20, 12.
- 3. *Λ*ουκά 2, 22-38.
- 4. Εξ. 20, 12.
- 5. *Λευ.* 19,32.
- 6. *Σ*οφ. Σειρ. 8,9. Βλ. αυτόθι 6,34.
- 7. Ιω. 19, 26-27.
- 8. Βλ. Β. Ιωαννίδου, Εισαγωγή εις την Καινήν Διαθήκην, Αθήναι 1960, σελ. 125.
- 9. *Α*' Τιμ. 4,12.
- 10. Αυτόθι 5, 1-2.
- 11. Αυτόθι 5, 4 και 5,8-9.
- 12. *Α*ποκ. 5,6 έ.
- 13. Δημ. Κωνσταντέλου, Βυζαντινή Φιλανθρωπία και Κοινωνική Πρόνοια, Αθήναι 1983, έκδ. «Φως».
- 14. Αυτόθι, σελ. 289.
- 15. Βλ. Τιμοθέου Γιοκαρίνη, «Γεροντισμός», Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια 4,420 έ.
- 16. Γαλάτειας Γρηγοριάδου - Σουρέλη, «Παιδικό όνειρο τις άγιες ημέρες», εν Ναυς, Ιεράς Μητρ. Ναυπάκτου, έτος Ι αριθμ. 43, Οκτ.-Νοέμβρ.-Δεκ. 1994, σελ.7-8.
- 17. Βλ. σχετικώς Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου Ζήση, Η σωτηρία του ανθρώπου και του κόσμου κατά τον άγιον Ιωάννην Χρυσόστομον, Θεσσαλονίκη 1992 , σελ. 102 έ.
- 18. *Ιώβ* 14,4-5.
- 19. Εις τον προφήτην Ησαΐαν 2, 101, PG 30, 284.
- 20. Εις την προς Εβραίους, Ομιλ. 7,3, PG 63, 64-65.
- 21. Λόγος εις τον μακάριον Αβραάμ 1, PG 50, 737-738.
- 22. Ομιλία Προτρεπτική εις το άγιον Βάπτισμα 13,5, PG 31, 432-433: «Ει τις

ιατρών επηγγέλετό σοι μηχαναίς τισι και επινοίαις νέον ποιήσειν εκ γέροντος, ουκ αν επεθύμησας ελθείν εκείνην την ημέραν, εν η σεαυτόν οράν έμελλες προς ακμήν επιστρέφοντα; Επειδή δε την ψυχήν σου αναθαλήσειν επαγγέλλεταί σοι το βάπτισμα, ην συ επαλαίωσας καταφρονείς του ευεργέτου, και ου προστρέχεις τω επαγγέλματι. Ουκ επιθυμείς ιδείν τί το μέγα θαύμα της υποσχέσεως; Πώς άνευ μητρός αναγεννάται άνθρωπος, πώς ο παλαιούμενος και φθειρόμενος κατά τας επιθυμίας της απάτης σφριγά πάλιν, και ανηβά, και εις το αληθινόν άνθος της νεότητος επανέρχεται;»

- 23. Σοφ. Σολ. 4,8-9 και 4,13.
- 24. Υπόμνημα εις τους Ψαλμούς 50, Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων, έκδ. Αποστ. Διακ. τόμ. 45, σελ. 302-303.
- 25. Προς τους νέους 8, PG 31, 588.
- 26. Εις την Εξαήμερον Ομιλία 9,4. PG 29 σελ. 196-197.
- 27. Αυτόθι 8,5, PG 29, 176: «Η δε περί τους γηράσαντας των πελαργών πρόνοια εξήρκει τους παίδας ημών, ει προσέχειν εβούλοντο, φιλοπάτορας καταστήσαι. Πάντως γαρ ουδείς ούτως ελλείπων κατά την φρόνησιν, ως μη αισχύνης άξιον κρίνειν των αλογωτάτων ορνίθων υστερίζειν κατ' αρετήν. Εκείνοι τον πατέρα υπό του γήρως πτερορρυήσαντα περιστάντες εν κύκλω τοις οικείοις πτεροίς διαθάλπουσι και τας τροφάς αφθόνως παρακευάζοντες, την δυνατήν και εν τη πτήσει παρέχονται βοήθειαν, ηρέμα τω πτερώ κουφίζοντες εκατέρωθεν. Και ούτω τούτο παρά πάσι διαβεβόηται, ώστε ήδη τίνες την των ευεργετημάτων αντίδοσιν αντιπελάργωσιν ονομάζουσι».
- 28. PG 114, 1057

("Τα γηρατειά: Ένα μεγάλο υπαρξιακό και κοινωνικό πρόβλημα", Σειρά "Καιρός", Θέματα Εκκλ. Επικαιρότητος, Εκδόσεις "Βρυέννιος")

(Πηγή: "Ι.Μ. Παντοκράτορος Μελισσοχωρίου")

Διαβάστε περισσότερα άρθρα του π. Θεοδώρου πατώντας εδώ